

POLITIET
KRIPOS

VOLDTEKTSSITUASJONEN I NORGE 2015

Kripos
Taktisk etterforskningsavdeling
Voldtektssesksjonen

April 2016

FORORD

Voldtekt er en grov, integritetskrenkende form for kriminalitet som kan føre til omfattende helseskader og varig belastning. Både for faktisk og opplevd trygghet er det viktig å bekjempe voldtekt og andre seksuallovbrudd. Denne kriminalitetsformen har flere likhetstrekk med andre former for vold og maktmisbruk, og det kan være hensiktsmessig å se ulike tiltak i sammenheng.

De siste årene har det vært et stort politisk og samfunnsmessig engasjement rundt voldtekt. I etterkant av NOU 2008: 4 *Fra ord til handling* ble Voldtektsgruppa etablert som et prosjekt ved Kripos. En av prosjektets oppgaver har vært å bidra til økt kunnskap om voldtekt, noe som har blitt formidlet blant annet gjennom årlige rapporter om voldtektssituasjonen i Norge. *Voldtektssituasjonen 2015* er den femte rapporten som utgis av Kripos. Den gir også i år et viktig grunnlag for kunnskapsbasert politiarbeid på dette kriminalitetsområdet.

Fra 2014 til 2015 økte antallet voldtektsanmeldelser med 12 %. Det er å håpe at økningen skyldes lavere mørketall og ikke flere hendelser. En svært viktig endring i den nye straffeloven som trådte i kraft 1. oktober 2015, er at all seksuell omgang med barn under 14 år nå defineres som voldtekt. Økningen i antallet voldtektsanmeldelser er derfor naturlig nok større dersom vi inkluderer anmeldelser etter de nye bestemmelsene om voldtekt av barn under 14 år. Lovendringen bidrar til å styrke barns rettssikkerhet og gi dem et sterkere vern mot å bli utsatt for seksuelle overgrep. Barn er en særlig sårbar gruppe og skal gis høy prioritet.

Voldtektsgruppa er avviklet som prosjekt. Kripos er imidlertid tilfreds med at en evaluering i 2015 konkluderte med at gruppa har hatt en viktig funksjon. På bakgrunn av evalueringen ble det besluttet å videreføre satsingen som en permanent seksjon ved Kripos. Den nye Voldtektsseksjonen skal bidra både til å heve kvaliteten på politiets etterforskning i voldtektsaker og til mer kunnskapsbasert politiarbeid.

Kripos, april 2016

Ketil Haukaas
sjefen for Kripos

Forord	3
1 Innledning	5
1.1 Formål og fokus	5
1.2 Hovedfunn	5
1.3 Kjernekar 2015	6
2 Kildegrunnlag og voldtektskategorier	7
2.1 Kildegrunnlag	7
2.2 Inndeling av voldtekter i kategorier	8
3 Ny straffelov og endringer i voldtektsbestemmelsen	9
3.1 Voldtektsbestemmelsen i § 192 i straffeloven 1902	9
3.2 Bestemmelser om voldtekt i kapittel 26 i straffeloven 2005	10
3.3 Voldtekt av barn under 14 år	11
4 Anmeldte voldtekter i 2015	13
4.1 Antall registrerte anmeldelser til politiet i 2015	13
4.2 Kategoriserte voldtektsanmeldelser – utviklingstrekk 2011–2015	14
4.3 Beslutningen om å anmelde	18
4.4 Registrerte gjerningspersoner i 2015	18
4.5 Registrerte fornærmede i 2015	22
5 Oppsummering	26
Referanser	27

1 INNLEDNING

1.1 Formål og fokus

Siden 2011 har Kripes utarbeidet en årlig rapport om omstendighetene rundt voldtekter i Norge. Denne rapporten er en videreføring av de fire første rapportene. Formålet med rapportene er å bidra til økt kunnskap om anmeldte voldtekter i Norge.

Voldtektssituasjonen 2015 er bygget på samme mal som de øvrige rapportene. I kapittel 2 presenteres kildegrunnlag og metode. Kapittel 3 omhandler bestemmelsene om voldtekt i den nye straffeloven; blant annet regnes all seksuell omgang med barn under 14 år nå som voldtekt. Kapittel 4 beskriver ulike variabler knyttet til gjerningspersoner og fornærmede i voldtekter anmeldt i 2015.

1.2 Hovedfunn

- Antallet voldtektsanmeldelser var stabilt i perioden 2011–2014, men økte med 12 % fra 2014 til 2015.¹
- Andelen festrelaterte voldtekter var 39 % i 2015, og utgjorde i perioden 2011–2015 den største kategorien voldtekter.
- Antallet overfallsvoldtekter er uendret fra 2014, men andelen var den laveste for perioden 2011–2015.
- Både antallet og andelen sårbarhetsvoldtekter var i 2015 den høyeste for perioden 2011–2015.
- Flere voldtekter finner sted ved første fysiske møte etter at de involverte har etablert kontakt på internett.

¹ Dersom man legger til anmeldelser som gjelder voldtekt av barn under 14 år etter ny straffelov, blir økningen på om lag 15 %.

EN KJERNEKAR FØLGER MED LITT EKSTRA

GJØR DU?

40 prosent av alle anmeldte voldtekter skjer i forbindelse med fest, i situasjoner hvor begge parter er beruset. Grensene kan virke uklare, men det er enkelt: Har en av partene sovnet, er for full til å gjøre rede for seg eller på annen måte ikke kan motsette seg seksuell omgang, så er det voldtekt. Alle kan miste kontrollen. Unngå at vennene dine gjør eller blir utsatt for noe som vil prege dem i mange år fremover. Følg med.

Vis at du følger med på facebook.no/kjernekar

VIS AT DU FØLGER MED
f **KJERNEKAR**

1.3 Kjernekar 2015

I *Voldtektssituasjonen 2012* var et av hovedfunnene at såkalte festrelaterte voldtekter utgjør en betydelig andel av voldtektene som årlig anmeldes til politiet. Som et resultat av dette funnet lanserte Kripos og Justis- og beredskapsdepartementet en landsdekkende holdningskampanje hvor målgruppen var menn i alderen 18–35 år. Formålet med kampanjen var å gjøre unge menn og omgangskretsen deres bevisst på ansvaret de har for seg selv og hverandre – å få dem til å følge med. Kampanjen fikk navnet *Kjernekar*.

Kampanjen ble lansert høsten 2013 og videreført i 2014. Da var kampanjen spesielt synlig på russearrangementer og festivaler rundt om i Norge. I 2015 var Kjernekar-kampanjen særlig rettet mot studenter ved universiteter og høyskoler. I forbindelse med fadderukene ved studiestart høsten 2015 samarbeidet Kripos med *Studentkortet*² om å bruke Kjernekar under en landsomfattende studentturné. *Studentkortet* besøkte i august og september 41 studiesteder i hele Norge, og nådde ut til om lag 180 000 studenter. Studentene var positive til kampanjen, og samarbeidet fikk oppmerksomhet i både studentmagasiner og lokale medier.

² Studentkortet.no er et gratis fordelsprogram for alle som studerer i Norge, samt elever som er i 3. klasse på videregående skole.

Kjernekar har vært benyttet jevnlig av flere politidistrikter og ble rettet både mot avgangselever i videregående skole og mot universitets- og høyskolestudenter. Også andre organisasjoner har benyttet kampanjen for å nå ut til unge voksne menn.

2 KILDEGRUNNLAG OG VOLDTEKTSKATEGORIER

2.1 Kildegrunnlag

Rapporten bygger på informasjon registrert i STRASAK³, Kripos' egen statistikk og andre relevante kilder. Dataene som er hentet fra STRASAK og Kripos' egen statistikkføring, gjelder anmeldte voldtekter og kan på grunn av store mørketall ikke nødvendigvis generaliseres til den reelle voldtektssituasjonen. Anmeldelsestilhøyeligheten blant voldtektsutsatte kan være påvirket av faktorer som sosiokulturelle forhold, fornærmedes tillit til politiet, karakteristika ved fornærmede og gjerningspersonen, relasjonen mellom fornærmede og gjerningspersonen, og av hvor og hvordan voldtekten ble begått. Dette kan medføre systematiske forskjeller mellom registrerte voldtekter og voldtekter som ikke anmeldes til politiet.⁴

STRASAK

Fra STRASAK har vi hentet ut informasjon om voldtektsanmeldelsene i Norge i 2015. Rapporten bruker anmeldelsestidspunktet, og ikke gjerningstidspunktet. Voldtekter som fant sted, men ikke ble anmeldt i 2015, er dermed ikke inkludert. Tilsvarende er voldtekter som fant sted før 2015, men først ble anmeldt da, inkludert.

Kripos' statistikk

Som i de fire foregående rapportene har voldtektsanmeldelsene fra 2015 blitt plassert i én av fem kategorier. Det er Kripos som kategoriserer voldtektenene på bakgrunn av opplysninger i fornærmedes forklaringer. Det finnes ikke egne koder i STRASAK for disse kategoriene.

I arbeidet med tidligere rapporter hadde Kripos begrenset tilgang til voldtektsanmeldelsene i politidistriktene.⁵ 2015 er det første året da rapporten teoretisk sett kunne vært basert på samtlige anmeldelser. Når det likevel ikke er tilfelle denne gangen, skyldes det at det i en del av sakene ikke foreligger tilstrekkelig informasjon til at det er mulig å kategorisere dem. I tillegg finnes det saker som ikke ble kodet som voldtekt før etter at uttrekket for den aktuelle perioden var gjort, og dermed ikke kom med i utvalget.

I 2015 omfattet Kripos' statistikk i underkant av 80 % av alle registrerte voldtektsanmeldelser. Dette kan bety at resultatene som er basert på Kripos' manuelle kategorisering, ikke nødvendigvis er representative for det totale bildet.

ANMELDELSER I 2015

STRASAK: Antall registrerte anmeldelser for voldtekt i 2015: 1367

STRASAK: Antall registrerte anmeldelser for voldtekt i 2015, inkludert voldtekt av barn under 14 år etter ny straffelov: 1408

KRIPOS: Antall kategoriserte anmeldelser i 2015: 1081

STRASAK: Antall gjerningspersoner registrert i 2015: 1098

KRIPOS: Antall gjerningspersoner registrert i kategoriserte anmeldelser i 2015: 893

STRASAK: Antall fornærmede registrert i 2015: 1309

KRIPOS: Antall fornærmede registrert i kategoriserte anmeldelser i 2015: 1049

3 STRASAK er politiets elektroniske straffesaksjournal.

4 Se også Thoresen og Hjemdal. 2015, s. 122 om voldtektsutsattes kontakt med rettsapparat og helsevesen.

5 Gjennom Basis Løsning – politiets straffesakssystem (BL).

Metodisk er en av hovedutfordringene ved kategorisering at voldtektssaker kan inneholde omstendigheter som gjør at de kan passe inn i flere av kategoriene. Når handlingsmønstrene nå blir ytterligere utvidet ved ovennevnte lovendring, blir det nødvendig å revidere voldtektskategoriene til bruk i eventuelle fremtidige rapporter.

Voldtekt av barn under 14 år

Antallet voldtektsanmeldelser som gjelder barn under 14 år, og hvor gjerningstidspunktet var etter 1. oktober 2015 (saker som falt inn under § 195 i den gamle straffeloven), fremkommer i figur 3 på side 17. Disse sakene er imidlertid *ikke* inkludert i rapportens statistikk, hverken i den kategoriserte statistikken fra Kripos eller i statistikk hentet fra STRASAK. Dette valget er gjort for at statistikken i årets rapport i størst mulig grad skulle være sammenlignbar med tilsvarende statistikk i tidligere rapporter. Lovendringen som gjelder voldtekt av barn under 14 år, omtales i kapittel 3.

Relevant faglitteratur

Det er viktig å se våre funn i lys av andre forskningsresultater. Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (NKVTS) har de siste årene publisert studier som er relevante for denne rapporten. Det henvises også til annen litteratur i rapporten. Der det mangler relevante norske studier, har vi også sett hen til internasjonal forskning, primært metaanalyser og litteraturgjennomganger.

2.2 Inndeling av voldtekter i kategorier

Inndelingen av voldtektsanmeldelser i fem kategorier ble første gang foretatt av Oslo politidistrikt i en rapport fra 2010.⁶ De fem kategoriene kan beskrives som følger:

Festrelaterte voldtekter skjer typisk i forbindelse med fest eller uteliv. Både de fornærmede og gjerningspersonene er ofte unge, og overgrepene skjer etter at det er etablert en viss kontakt. Et typisk trekk er at begge parter har konsumert betydelige mengder alkohol.

Sårbarhetsvoldtekter kjennetegnes ved at de fornærmede ofte lever et liv i ensomhet og er delvis isolert fra samfunnet. De befinner seg i en sårbar situasjon, noe som gjør dem spesielt utsatt for gjentatte overgrep. Prostituerte, rusmisbrukere og personer som oppholder seg i trygdeboliger eller institusjoner, er spesielt utsatt. Også mindreårige kan være i denne gruppen.

Overfallsvoldtekter er overgrep som skjer på offentlig sted, gjerne uten forvarsel. Gjerningspersonen er ukjent og pasifiserer offeret ved bruk av vold eller trusler.

Relasjonsvoldtekter er voldtekter der den fornærmede og gjerningspersonen er eller har vært ektefeller, kjærester eller partnere. Hendelsen kan være enkeltstående, eller parforholdet kan ha vært preget av vold, trusler og seksuelle krenkelser over lengre tid.

Voldtekter som ikke faller inn under noen av kategoriene over, plasseres i gruppen **annet**. Dette kan være voldtekter begått av venner eller bekjente utenom festsammenheng. Andre eksempler er voldtekter som finner sted ved et av de første fysiske møtene etter at partene har hatt kontakt på internett, eller voldtekter som skjer direkte over internett, uten fysisk kontakt mellom gjerningspersonen og den fornærmede.⁷

6 Sætre og Grytdal, 2011.

7 Jf. straffeloven §§ 291 c) og 299 b). Voldtekt over internett er også omtalt i kapittel 4.2 under overskriften *Annet*.

3 NY STRAFFELOV OG ENDRINGER I VOLDTEKTSBESTEMMELSEN

Den 1. oktober 2015 trådte den nye straffeloven i kraft. Lovens kapittel 26 inneholder nye straffebestemmelser om seksuallovbrudd, herunder voldtekt.⁸ En sentral endring er at all seksuell omgang med barn under 14 år nå er å anse som voldtekt. Ved denne endringen ønsket lovgiver å fange opp særtrekk ved overgrep mot barn og mindreåriges særskilte behov for beskyttelse mot overgrep.⁹

I dette kapitlet gjengis bestemmelsene om voldtekt fra gammel og ny straffelov. Avslutningsvis omtales den nye bestemmelsen om voldtekt av barn under 14 år.

3.1 Voldtektsbestemmelsen i § 192 i straffeloven 1902

I den tidligere straffeloven kapittel 19 § 192 var voldtekt regulert som følger:

Den som

- a. skaffer seg seksuell omgang ved vold eller ved truende adferd, eller
- b. har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller
- c. ved vold eller ved truende adferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre tilsvarende handlinger med seg selv,

straffes for voldtekt med fengsel inntil 10 år. Ved vurdering av om det er utøvd vold eller truende adferd

eller om fornærmede var ute av stand til å motsette seg handlingen, skal det legges vekt på om fornærmede var under 14 år.

Straffen er fengsel i minst 3 år dersom

- a. den seksuelle omgang var samleie, eller
- b. den skyldige har fremkalt en tilstand som nevnt i første ledd bokstav b for å oppnå seksuell omgang.

Fengsel inntil 21 år kan idømmes dersom

- a. voldtekten er begått av flere i fellesskap,
- b. voldtekten er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte,
- c. den skyldige tidligere er straffet etter denne bestemmelsen eller etter § 195,

eller

- a. den fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse. Seksuelt overførbar sykdom og allmennfarlig smittsom sykdom jf. smittevernloven § 1-3 nr. 3 jf. nr. 1, regnes alltid som betydelig skade på legeme eller helse etter denne paragrafen.

Den som ved grov uaktsomhet gjør seg skyldig i voldtekt etter første ledd, straffes med fengsel inntil 5 år. Foreligger omstendigheter som nevnt i tredje ledd, er straffen fengsel inntil 8 år.

⁸ Hvilke handlinger som utgjør voldtekt i juridisk forstand, har endret seg noe over tid. I år 2000 ble sedelighetskapitlet i straffeloven omskrevet og redigert (Ot.prp. nr. 28 (1999-2000)). Se også Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) om endringer i bestemmelser om seksuallovbrudd i ny straffelov.

⁹ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009), s. 211.

3.2 Bestemmelser om voldtekt i kapittel 26 i c. innføring av gjenstand i skjede- eller endetarms- straffeloven 2005

§ 291. Voldtekt

Med fengsel inntil 10 år straffes den som

- skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende adferd,
- har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller
- ved vold eller truende adferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.

§ 292. Minstestraff for voldtekt til samleie mv.

Straffen er fengsel fra 3 inntil 15 år dersom voldtekten som nevnt i § 291 omfattet:

- innføring av penis i skjede- eller endetarmsåpning,
- innføring av penis i fornærmedes munn,

c. innføring av gjenstand i skjede- eller endetarms-
åpning, eller

- dersom lovbrøteren har fremkalt en tilstand som nevnt i § 291 bokstav b for å oppnå seksuell omgang.

§ 293 Grov voldtekt

Grov voldtekt straffes med fengsel inntil 21 år. Det samme gjelder dersom den skyldige tidligere er straffet for handlinger som nevnt i §§ 291, 294 eller 299.

Ved avgjørelsen av om voldtekten er grov skal det særlig legges vekt på om

- den er begått av flere i fellesskap,
- den er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte, eller
- den fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på kropp eller helse. Seksuelt overførbare sykdom regnes alltid som betydelig skade på kropp eller helse etter denne paragrafen.

§ 294 Grovt uaktsom voldtekt

Grovt uaktsom voldtekt straffes med fengsel inntil 6 år. Foreligger omstendigheter som nevnt i § 293, er straffen fengsel inntil 10 år.¹⁰

§ 299 Voldtekt av barn under 14 år

Med fengsel inntil 10 år straffes den som

- a. har seksuell omgang med barn under 14 år;
- b. får et barn under 14 år til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv, eller
- c. foretar kvalifisert seksuell handling med barn under 14 år.

§ 300 Minstestraft for voldtekt til samleie av barn under 14 år

Straffen er fengsel fra 3 inntil 15 år dersom voldtekten som nevnt i § 299 omfattet:

- a. innføring av penis i skjede- eller endetarmsåpning,
- b. innføring av penis i fornærmedes munn,
- c. innføring av gjenstander i skjede- eller endetarmsåpning, eller
- d. innføring av penis inn i og mellom de store og små kjønnslepper.

§ 301 Grov voldtekt av barn under 14 år

Grov voldtekt av barn under 14 år straffes med fengsel inntil 21 år. Det samme gjelder dersom den skyldige

tidligere er straffet for handlinger som nevnt i §§ 291, 294 eller 299.

Ved avgjørelsen av om voldtekten er grov skal det særlig legges vekt på

- a. om den er begått av flere i fellesskap,
- b. om den er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte,
- c. den fornærmedes alder på handlingstidspunktet,
- d. om det har skjedd gjentatte overgrep, eller
- e. om den fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på kropp eller helse. Seksuelt overførbar sykdom regnes alltid som betydelig skade på kropp eller helse etter denne paragrafen.

3.3 Voldtekt av barn under 14 år

I forarbeidene til den nye straffeloven understrekes det at seksuelle overgrep mot barn har en del trekk som skiller dem fra overgrep mot voksne.¹¹ Det vises blant annet til at barn under 16 år ikke kan gi straffriende samtykke til seksuell omgang, slik at den seksuelle kontakten er straffverdig i seg selv, uavhengig av hvordan kontakten er oppnådd.¹² Og, som det står: «I mange tilfeller er det heller ikke 'nødvendig' for overgriperen å benytte vold eller trusler fordi barnet ikke forstår hva som skjer eller gjør som den voksne ønsker uansett.»¹³

Dette var argumentasjonen for at det i den nye straffeloven ble innført at all seksuell omgang med barn under 14 år skal anses som voldtekt, uavhengig av hvordan

¹¹ Ot.prp. nr. 22 (2008–2009), s. 210.

¹² Et unntak kan være dersom de involverte er å anse som jevnbyrdige i alder og utvikling.

¹³ Ot.prp. nr. 22 (2008–2009), s. 210.

¹⁰ Nytt er at strafferammen er økt fra fem til seks års fengsel for ordinære voldtekter, og fra åtte til ti år dersom voldtekten er grov.

den seksuelle omgangen ble oppnådd. Grov voldtekt av barn rammes av § 301, som i stor grad viderefører reglene i straffeloven 1902 § 195 annet ledd.

I forhold til § 195 i straffeloven 1902 rammer den nye straffelovens § 299 to nye handlingsalternativer. For det første rammer bestemmelsen også tilfeller hvor gjerningspersonen får barnet til å utføre seksuell omgang med seg selv. Hvis man for eksempel får et barn til å masturbere seg selv eller innføre en gjenstand i skjeden eller anus, er dette nå å anse som voldtekt av barn under 14 år. Dette kan særlig være relevant i straffesaker hvor barn har blitt manipulert over internett. For det andre rammer § 299 også tilfeller hvor gjerningspersonen utfører såkalte kvalifiserte seksuelle handlinger med barn under 14 år. *Kvalifiserte seksuelle handlinger* er et nytt rettslig begrep, og hva som ligger i det, må utvikles gjennom rettspraksis. I forarbeidene til loven fremgår det at det gjelder «de mest alvorlige seksuelle handlingene, hvor det kan være vanskelig å trekke grensen mellom seksuell handling og omgang. Dette vil først og fremst omfatte berøring av nakne kjønnsorganer».¹⁴

For anvendelse av § 299 er det altså ikke noe vilkår at det er brukt vold eller truende adferd. Etter den nye bestemmelsen vil slike omstendigheter normalt være straffeskjerpende.

Voldtekt til samleie

Hva som regnes som samleie, er i stor grad det samme under bestemmelsen om voldtekt av barn under 14 år som under de generelle reglene om voldtekt. I den nye loven er samleie definert i §§ 292 og 300 og dermed ikke lenger samlet i én definisjon.¹⁵ Nytt i 2005-loven er at ved seksuell omgang med barn under 14 år regnes innføring av penis inn i og mellom de store og små kjønnsleppene også som samleie.

Voldtekt til samleie er straffeskjerpende. Det er også straffeskjerpende dersom gjerningspersonen har fremkalt bevisstløshet eller en annen tilstand som gjør at fornærmede er ute av stand til å motsette seg handlingen, og deretter har seksuell omgang med vedkommende.

¹⁴ Ot.prp. nr. 22 (2008–2009), s. 244.

¹⁵ I loven fra 1902 var samleiebegrepet definert i § 206.

4 ANMELDTE VOLDTEKTER I 2015

4.1 Antall registrerte anmeldelser til politiet i 2015

Som nevnt innledningsvis trådte den nye straffeloven i kraft 1. oktober 2015. Den inneholder et revidert kapittel om seksuallovbrudd, og følgelig har også straffesaksregisteret fått et nytt kodeverk for seksuallovbrudd.

Figur 1 viser antall voldtektsanmeldelser i 2011–2015. At flere handlinger faller inn under de nye bestemmelsene om voldtekt, har bidratt til at det totale antallet anmeldelser steg fra 1223 i 2014 til 1408 i 2015, en økning på 15 %. Dersom vi trekker fra anmeldelsene som gjelder barn under 14 år (i all hovedsak forhold som tidligere ble rammet av § 195), ser vi at det var 144 flere saker i 2015 enn i 2014, en økning på i underkant av 12 %.

Et stadig vanligere fenomen er voldtekt over internett. I slike saker får hver fornærmet et eget saksnummer, noe som kanskje delvis kan forklare fjorårets økning i antall saker. I 2015 ble 5 gjerningspersoner anmeldt for til sammen 63 voldtekter, og i mange av disse sakene ble voldtektene begått over internett, uten fysisk kontakt med de fornærmede.¹⁶

Figur 2 viser antall anmeldelser kodet som seksuell omgang med barn under henholdsvis 14 og 10 år (overtredelse av § 195 i straffeloven 1902) i perioden 2011–2015, i tillegg til anmeldelser av voldtekt av barn under 14 år registrert etter 1. oktober 2015. Basert på disse tallene forventes det at antallet saker kodet som voldtekt, vil øke med om lag 500–600 i 2016.

Figur 1: Registrerte voldtektsanmeldelser i STRASAK i 2011–2015, fordelt på statistikkgrupper

Kode/år	2011	2012	2013	2014	2015	2015 (nye koder)	Totalt 2015
1401 Voldtekt (§ 192 1. og 2. ledd)	1030	1043	1068	1073	1013		
1413 Forsøk på voldtekt (§ 192 jf. § 49)	129	106	100	85	59		
1420 Voldtekt (§ 192 3. ledd)	43	58	51	41	51		
1423 Grovt uaktsom voldtekt (§ 192 4. ledd)	19	19	27	24	19		
1451 Voldtekt uten samleie						21	
1452 Voldtekt til samleie						179	
1453 Grov voldtekt						3	
1454 Grovt uaktsom voldtekt						1	
1455 Voldtekt forsøk						21	
Totalt	1221	1226	1246	1223	1142	225	1367
1460 Voldtekt av barn under 14 år						32	
1461 Voldtekt samleie barn under 14 år						8	
1463 Forsøk på voldtekt av barn under 14 år						1	
Totalt	1221	1226	1246	1223	1142	266	1408

¹⁶ Jf. straffeloven §§ 291 c) og 299 b). Se også kapittel 4.2.

Figur 2: Antall saker kodet som seksuell omgang med barn i STRASAK i perioden 2011–2015. Kilde: STRASAK JUS 065

	2011	2012	2013	2014	2015
Kode 1402 Seksuell omgang med barn under 14 år	359	339	306	342	358
Kode 1403 Seksuell omgang med barn under 10 år	182	191	151	160	169
Kode 1460 Voldtekt av barn under 14 år					32
Kode 1461 Voldtekt samleie barn under 14 år					8
Kode 1463 Forsøk på voldtekt av barn under 14 år					1
Totalt	541	530	457	502	568

4.2 Kategoriserte voldtektssaker – utviklingstrekk 2011–2015

Av de 1367 registrerte voldtektssaker i 2015 har Kripos kategorisert og registrert data fra 1081 anmeldelser, det vil si i underkant av 80 % av sakene. Dette er den høyeste andelen saker som har blitt kategorisert i perioden 2011–2015. Figur 3 og 4 på side 17 viser anmeldelsene fra 2011 til 2015 fordelt etter kategori.

Overfallsvoldtekt

I 2011 registrerte Kripos 161 overfallsvoldtekt, mens tallet var redusert til 94 året etter. Siden da har antallet overfallsvoldtekt vært stabilt, mens andelen ser ut til å gå nedover. Andelen i 2015 (9 %) er den laveste i perioden 2011–2015.

I *Voldtektssituasjonen 2014* påpekes det hvor viktig det er at overfallsvoldtekt anmeldes raskt. En gjennomgang av 179 rettskraftige avgjørelser i kategoriserte saker viste at i samtlige overfallsvoldtektssaker som ble ført for retten, ble anmeldelsen registrert 0–1 dager etter gjerningstidspunktet.¹⁷

Typisk for overfallsvoldtekt er at politiet står overfor en ukjent gjerningsperson, og funn av DNA eller andre tekniske spor kan være avgjørende for å oppklare saken. I de tilfeller der gjerningspersonen er av utenlandsk nasjonalitet, er det ofte viktig med internasjonalt samarbeid for å få oppklart saken. Ifølge *Voldtektssituasjonen 2013* har utveksling av DNA-profiler gjennom internasjonalt politisamarbeid vært avgjørende for oppklaringen av flere voldtektssaker. Internasjonalt politisamarbeid er også nødvendig for å få pågrepet voldtektforbrytere på tvers av landegrensene og få dem straffeforfulgt.¹⁸

Festrelaterte voldtekt

Andelen festrelaterte voldtekt var lavere i 2015 enn i 2014 og på samme nivå som i årene 2011–2013. En andel på rundt 40 % av det totale antallet voldtekt illustrerer at voldtekt i forbindelse med fest er et betydelig problem i det norske samfunnet. I svært mange tilfeller er både den fornærmede og gjerningspersonen unge mennesker. Oftest er det en relasjon mellom den fornærmede og gjerningspersonen, men

¹⁸ Et eksempel er en person som var etterlyst for grov voldtekt i Sverige, og som ble pågrepet i Norge i 2015 etter en samordnet innsats organisert av ENFAST Norway. European Network of Fugitive Active Search Teams (ENFAST) er et europeisk samarbeid hvor det nasjonale temaet i hvert samarbeidsland har spesialisert seg på å spore opp rømte forbrytere og jobbe med å lokalisere, arrestere og tilbakeføre dem til landet der de er etterlyst. De fleste europeiske land har opprettet FAST-team. Kilde: Kripos.

¹⁷ Kripos. 2015, s. 21.

det er også en betydelig andel saker uten noen slik relasjon.

Det er ingen tvil om at et høyt alkoholinntak preger mange voldtektsanmeldelser. Mange festrelaterte voldtekter begås når den fornærmede er for beruset til å motsette seg handlingen, eller for beruset til å samtykke. Mange fornærmede rapporterer om «black-outs». Kjernekar-kampanjen er en del av politiets arbeid med å forebygge denne typen voldtekter.

Relasjonsvoldtekter

Andelen relasjonsvoldtekter var i 2015 høyere enn i 2014, men lavere enn i 2013. Antallet relasjonsvoldtekter økte med 42,5 % fra 2014 til 2015. Det er ingen tvil om at det skjer grove krenkninger og seksuallovbrudd i parforhold, og at det her kan være betydelige mørketall. Å anmelde en partner eller tidligere partner for voldtekt kan oppleves som ekstra vanskelig fordi de voldtektsutsatte kan være redde for represalier og for hvilke konsekvenser anmeldelsen kan få for dem selv eller familien.¹⁹

Høsten 2015 lanserte politiet informasjonskampanjen «Hvor lite skal du finne deg i».²⁰ Kampanjen fokuserer på retten til å leve uten frykt og vold. I mange tilfeller er denne volden også av seksuell karakter. Spørsmålet som stilles i kampanjen, er ikke hvor mye du skal finne deg i, men hvor lite.

I forbindelse med lansering av kampanjen uttalte prosjektleder Raymond Thorsen: «De fleste relasjoner starter med forelskelse og kjærlighet. Derfor er evnen og viljen til å bortforklare og tilgi hos mange voldsutsatte helt naturlig, men også en stor utfordring. Mange finner seg i alt for mye. Vi vet at det kan være vanskelig å komme seg ut av et voldelig forhold, men volden opphører ofte ikke uten hjelp utenfra. At politiet blir koblet inn kan hindre nye hendelser.»²¹

Sårbarhetsvoldtekter

Antallet sårbarhetsvoldtekter økte med 71,4 % fra 2014 til 2015, og for perioden 2011–2015 var andelen størst i 2015. Andelen sårbarhetsvoldtekter utgjør 13,3 av alle de kategoriserte voldtektene. En betydelig andel av sårbarhetsvoldtektene skjer i miljøer hvor de

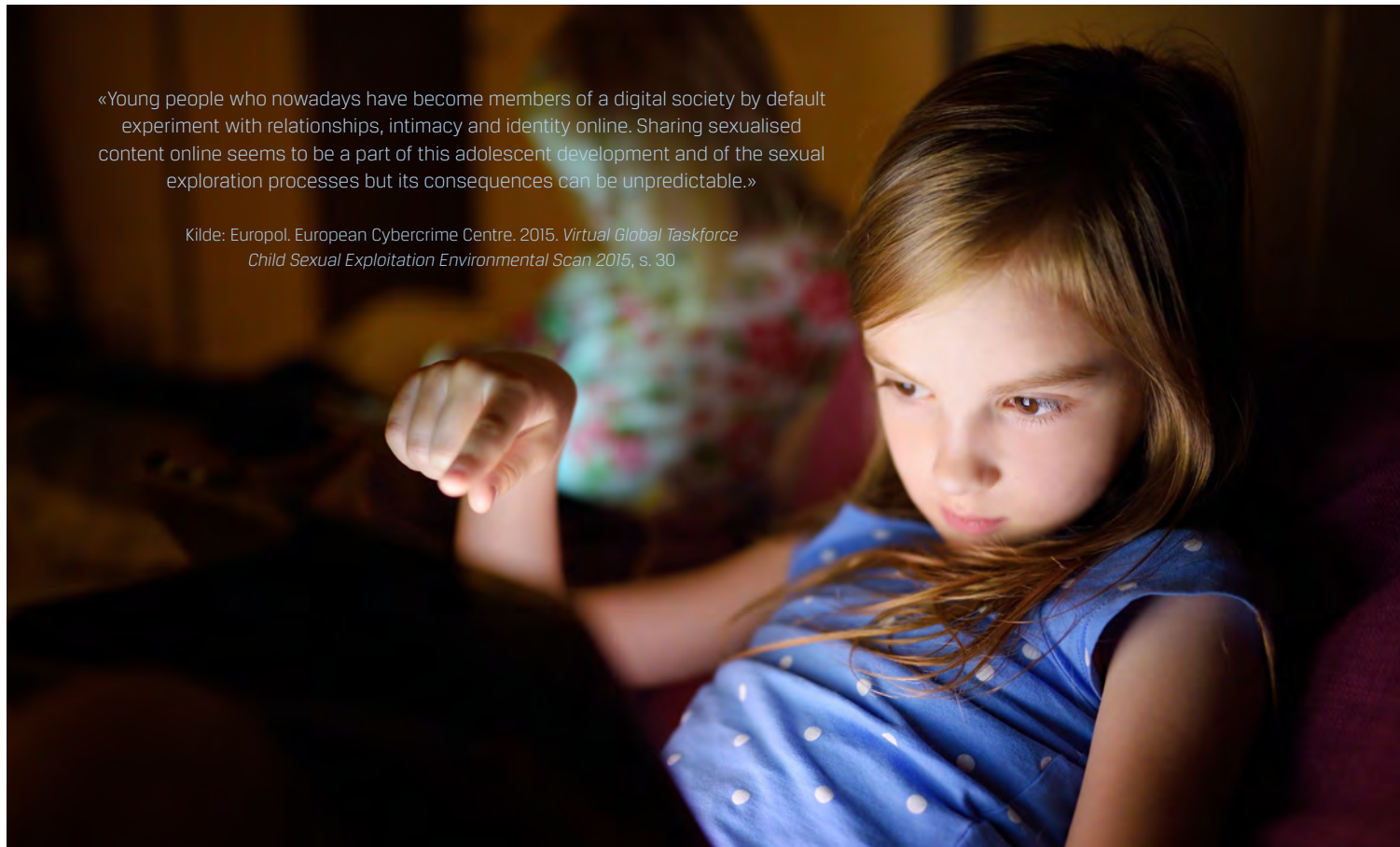
19 Se også kapittel 4.5 under overskriften *Fornærmedes statsborgerskap og fødeland*.

20 Kampanjen er en del av regjeringens handlingsplan «Et liv uten vold».

21 <http://www.forebygging.no/Nyheter/Kampanje-fra-politiet-mot-vold-innare-relasjoner/>.

«Young people who nowadays have become members of a digital society by default experiment with relationships, intimacy and identity online. Sharing sexualised content online seems to be a part of this adolescent development and of the sexual exploration processes but its consequences can be unpredictable.»

Kilde: Europol. European Cybercrime Centre, 2015. *Virtual Global Taskforce Child Sexual Exploitation Environmental Scan 2015*, s. 30

fornærmede lever et liv preget av rus og en vanskelig bosituasjon. Mange av de fornærmede er tilknyttet en institusjon eller et bofellesskap eller er uten fast bopel. Noen av anmeldelsene er plassert i denne gruppen fordi de fornærmede er unge og dermed ekstra sårbare, og noen gjelder voldtekt av kvinner som livnærer seg ved å selge seksuelle tjenester. Her antas det at mørketallene er store, siden terskelen for å oppsøke politiet er høy.

En spesielt sårbar gruppe er personer med ulike grader av utviklingshemninger. En potensiell overgriper kan oppfatte en person med utviklingshemning som et «lett offer». Overgriperen tror kanskje også at det vil gjøre liten skade å forgripe seg på denne personen, ut fra en forestilling om at vedkommende ikke skjønner hva som skjer, og sikkert ikke vil få noen alvorlige negative reaksjoner.²² Det er imidlertid ingen tvil om at personer med utviklingshemninger i etterkant får mange av de samme symptomene som funksjonsfriske mennesker.²³

Annet

Som det fremgår av figur 3 og 4, økte andelen voldtekt som det ikke var mulig å plassere i en definert kategori, fra 14,9 % i 2014 til 20,4 % i 2015. I disse sakene varierer relasjonen mellom den fornærmede og

gjerningspersonen og omstendighetene rundt voldtektene. Ofte oppgis det imidlertid at den fornærmede og gjerningspersonen ikke har hatt noen relasjon på forhånd.

En sakstype som har gått igjen, er at den fornærmede har fått kontakt med gjerningspersonen på internett og så blitt voldtatt under det første fysiske møtet med vedkommende. Mange fornærmede har opplevd at personer de har truffet på internett, ikke er dem de gir seg ut for å være, og at de har skjulte motiver. En annen modus i denne kategorien er voldtekter som begås direkte over internett. Ofte blir de fornærmede overtalt, presset, truet eller manipulert til å sende seksualiserte bilder eller filmer av seg selv, og dersom de nekter å sende flere bilder, får de beskjed om at bildene de allerede har sendt, vil bli lagt ut på internett. Ved hjelp av slike trusler får gjerningspersonen de fornærmede til å utføre nedverdiggende handlinger med seg selv, for eksempel innføre fingre eller gjenstander i skjede- eller endetarmsåpning.

I 2011 ble en mann dømt for voldtekt av flere mindreårige, alle begått over mobiltelefon. I ettertid har flere lignende forhold blitt avdekket. I dommen fra 2011 beskrives gjerningspersonens fremgangsmåte på denne måten: «For så vidt gjelder tiltaltes skyld så er denne

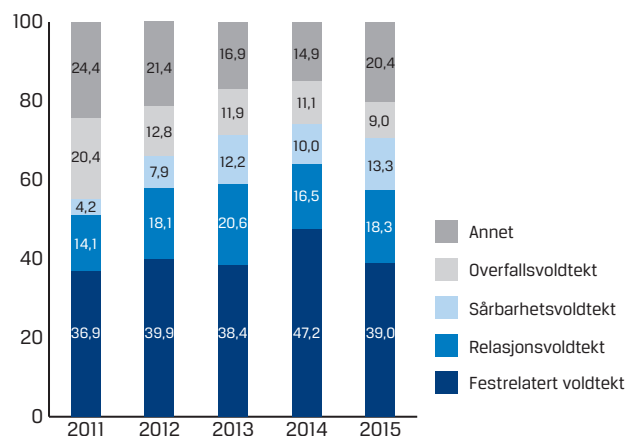
22 Eggen, Fjeld, Malmo og Zachariassen. 2014, s. 18.

23 Ibid., s. 83.

svært grov (...). Tiltaltes handlinger starter gjennomgående ved en nærmest grenseløs manipulering av unge jenter stort sett under 14 år, der han først på en utspekulert måte etablerer et tillitsforhold mellom tilsynelatende jevnaldrende, og som tiltalte deretter bruker til å sette dem i en tvangssituasjon som han utnytter ved en hensynsløs og kynisk hersketeknikk. Tiltalte har deretter spredt mange av bildene av jentene og brukt dem som lokkemiddel for å sette menn i liknende situasjon etterpå.»²⁴

Retten drøftet også det at den truende adferden hadde blitt fremvist over mobiltelefon: «Der en voldtekt utføres selv av gjerningsmannen har de fornærmede en mulighet til konkret å forholde seg til overgrepet. I saken her har tiltalte opptrådt som en skjult gjerningsmann som stadig kom igjen. De fornærmede har aldri kunnet forholde seg til om faren for nye overgrep var over. Tiltalte har vært en ukjent gjerningsmann, de fornærmede visste ikke hvem han var, hvor han var, eller når han fremstod igjen. De har levd med en frykt for at foto kunne bli publisert, og har ikke hatt noen kontroll på om overgrep med lignende trussel ville bli fremsatt på ny. Det er nettopp dette tiltalte også har spilt på i sin opptreden overfor de fornærmede når de har forsøkt

å gjøre motstand, i det han igjennom sine meldinger har gitt uttrykk for: – *Politiet kan ikke finne meg, det er ikke mulig ... jeg blir bare borte ... men bildene blir aldri borte.*»²⁵

Figur 3: Kategoriserte voldtektssaker i perioden 2011–2015 i prosent (2011: N=788, 2012: N=735, 2013: N=732, 2014: N=840, 2015: N=1081). Kilde: Kripos

Figur 4: Kategoriserte voldtektssaker i perioden 2011–2015²⁶ i antall og prosent. Kilde: Kripos

Kode/år	2011		2012		2013		2014		2015		Endring antall anmeldelser i % 2014–2015
Festrelatert voldtekt	291	36,9 %	293	39,9 %	281	38,4 %	399	47,5 %	422	39,0 %	5,8 %
Overfallsvoldtekt	161	20,4 %	94	12,8 %	87	11,9 %	93	11,1 %	97	9,0 %	4,3 %
Relasjonsvoldtekt	111	14,1 %	133	18,1 %	151	20,6 %	139	16,5 %	198	18,3 %	42,5 %
Sårbarhetsvoldtekt	33	4,2 %	58	7,9 %	89	12,2 %	84	10,0 %	144	13,3 %	71,4 %
Annet	192	24,4 %	157	21,4 %	124	16,9 %	125	14,9 %	220	20,4 %	76,0 %
Totalt	788	100,0 %	735	100,0 %	732	100,0 %	840	100,0 %	1081	100 %	

²⁵ Ibid., s. 76.

²⁶ Anmeldte voldtekter begått i perioden oktober–desember 2015 med fornærmede under 14 år er ikke inkludert i kategoriseringen.

²⁴ Dom II-060329MED-HEDM., s. 82.

4.3 Beslutningen om å anmelde

Som det fremkommer av figur 1 og 2, ble det registrert flere voldtektsanmeldelser i 2015 enn året før. Vi legger imidlertid til grunn at et betydelig antall personer i Norge ble voldtatt i 2015 uten å anmelde det til politiet.²⁷ Årsaker til dette kan være en følelse av egen skyld, skam, redsel for overgriperen, manglende tillit til politiet eller at fornærmede ikke ønsker etterforskning, hovedforhandling og straff som reaksjonsform. I mange tilfeller velger den fornærmede å late som om voldtekten ikke har skjedd; de forsøker å «glemme» den. De mange voldtektene som anmeldes lang tid etter at de faktisk fant sted, kan tyde på at denne strategien ofte ikke virker.

Figur 5 viser tiden fra en voldtekt skjedde, til den ble anmeldt, for 84 % av voldtektsanmeldelsene²⁸ i 2015. Figuren viser at 19 % av voldtektene ble anmeldt over ett år etter at de fant sted. 41 % av forholdene ble anmeldt innen én dag etter overgrepet. En rask anmeldelse øker sannsynligheten for at politiet kan sikre åstedet og andre bevis i saken slik at viktige spor ikke går tapt. Det er imidlertid viktig å understreke at politiet ønsker at alle overgrep anmeldes, selv om forholdet skjedde langt tilbake i tid.²⁹

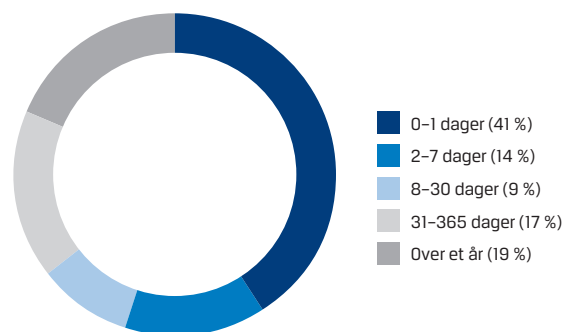
En person som har vært utsatt for voldtekt, kan oppsøke helsevesenet (for eksempel det lokale overgrepsmottaket) eller politiet. I voldtektsanmeldelsene som ble registrert i 2015 og gjennomgått av Kripas, oppsøkte 77 av 1081 fornærmede overgrepsmottaket

27 I en rapport fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress hevdes det at av 229 kvinner som hadde opplevd voldtekt, anmeldte 10,5 % saken selv til politiet. Thoresen og Hjemdal. 2014, s. 18.

28 16 % av de 1367 voldtektssakene er vedleggsaker og er ikke inkludert i figur 5. En vedleggsak opprettes i en eksisterende straffesak. Slike vedleggsaker registreres i mange tilfeller i tid etter hovedsaken, selv om gjerningsdatoen kan være den samme. Dersom vedleggsakene hadde vært inkludert i figuren, kunne dette gitt et feilaktig bilde av forholdet mellom gjerningstidspunkt og anmeldelsestidspunkt.

29 Hentet fra hefte G-0435 B utgitt av Justis- og beredskapsdepartementet: «Til deg som er utsatt for voldtekt eller seksuelt overgrep».

først, og 988 politiet først. Overgrepsmottakene tilbyr blant annet medisinske undersøkelser, rettsmedisinske undersøkelser for sikring av bevis og hjelp til å kontakte andre aktuelle hjelpeinstanser, bistandsadvokat eller politiet. Det finnes 23 overgrepsmottak i Norge.

Figur 5: Tid fra gjerningstidspunkt³⁰ til anmeldelsestidspunkt i voldtektsanmeldelser i 2015

4.4 Registrerte gjerningspersoner i 2015

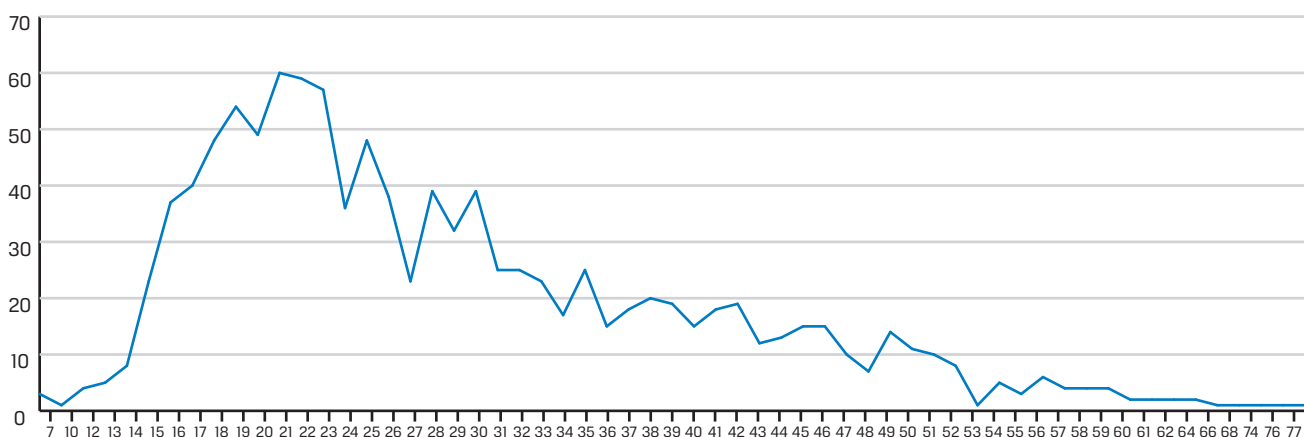
I de 1367 voldtektsanmeldelsene i 2015 er 1098 unike personer registrert som mistenkt, siktet eller domfelt. I 238 (17,4 %) av sakene er det ikke registrert noen mistenkt eller siktet. Tilsvarende prosentandel i de kategoriserte sakene er 16,3 %. Variablene knyttet til gjerningspersonen i dette kapitlet er altså basert på informasjon om gjerningspersoner i knapt 83 % av de registrerte sakene i STRASAK og knapt 84 % av de kategoriserte sakene.

61 av de 1098 registrerte gjerningspersonene er registrert med mer enn én voldtektsanmeldelse i 2015. Fem av de 61 står for til sammen 63 saker. Mange av disse

30 I STRASAK kalles dette «gjerningstidspunktets start».

Figur 6: Gjerningspersoner (mistenkt, siktet eller domfelt) i voldtektsanmeldelser registrert i STRASAK fordelt på kjønn. Kilde: STRASAK

År/kjønn	2011		2012		2013		2014		2015	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Kvinne	7	0,8	15	1,6	9	0,9	14	1,4	12	1,0
Mann	888	99,2	928	98,4	989	99,1	1006	98,6	1086	99,0
Totalt	895	100,0	943	100,0	998	100,0	1020	100,0	1098	100,0

Figur 7: Gjerningspersoner (mistenkt, siktet eller domfelt) i 1367 voldtektsanmeldelser i 2015 fordelt på alder (N=1098)

sakene gjelder voldtekter som har skjedd direkte over internett.

Kjønn

Figur 6 viser registrerte gjerningspersoner fordelt på kjønn. I 99 % av anmeldelsene er gjerningspersonen en mann. Selv om politiet de siste årene har etterforsket overgrepssaker hvor kvinner har hatt sentrale roller, er andelen kvinnelige gjerningspersoner stabilt lav. 12 kvinner er registrert som gjerningsperson i voldtektsaker registrert i 2015.

Alder

Figur 7 viser aldersfordelingen på de 1098 gjerningspersonene. Figuren viser en stor aldersspredning,

samtidig som vi ser en klar opphopning mellom 15 og 30 år. Gjennomsnittsalderen er 30,2 år.

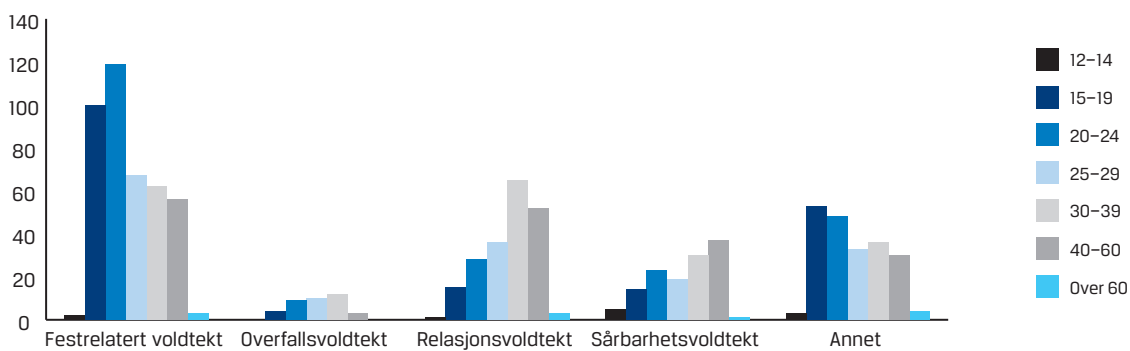
Når vi ser på de anmeldte voldtektene fordelt på kategorier, ser vi at aldersgruppene 15–19 år og 20–24 år er størst i kategoriene festrelaterte voldtekter og annet. I relasjons- og sårbarhetsvoldtektene er gjerningspersonen oftere over 30 år gammel.

Andre kriminelle forhold

Viktige spørsmål i arbeidet med forebygging og etterforskning av voldtekt er i hvilken grad gjerningspersonene også begår andre typer lovbrudd, og i hvilken grad de begår gjentatte seksuallovbrudd. De 1098 registrerte gjerningspersonene i voldtektssaker i 2015 er registrert

Figur 8: Gjerningspersoner (mistenkt, siktet eller domfelt) i 983 forhold i 2015, fordelt på kategorier og alder (N=983)

som gjerningsperson i til sammen 18 321 saker. Figur 9 viser hva slags kriminalitet disse sakene gjelder. Her ser vi blant annet at 44 % av dem også er registrert som mistenkt, siktet eller domfelt i voldssaker. Én av fire er også registrert med andre sedelighetssaker enn den aktuelle voldtektssaken.

Flere studier tyder på at menn som har voldtatt voksne, begår annen kriminalitet i større grad enn menn som forgriper seg på barn.³¹ Ifølge undersø-

kelser som tar i bruk data fra straffesaksregistre, er mange som domfelles for seksuallovbrudd, tidligere dømt for vinningslovbrudd, voldslovbrudd eller andre seksualforbrytelser.³²

Studier basert på straffesaksregistre er imidlertid ikke nødvendigvis representative for alle voldtektsutøvere, grunnet de store mørketallene. I en studie av menn som selv rapporterte at de hadde begått voldtekt uten

31 Kruse, Strandmoen og Skjørten. 2013, s. 66.

32 Bødal og Fridov. 1994. Hentet fra Kruse, Strandmoen og Skjørten. 2013, s. 63.

Figur 9: Andre lovbrudd enn voldtekt registrert noen gang på 1098 registrerte gjerningspersoner i voldtektssaker i 2015.

Kilde: STRASAK

Sakstype	Personer	Prosent
Annen	484	44,1
Vold	482	43,9
Trafikk	424	38,6
Vinning	394	35,9
Narkotika	310	28,2
Sedelighet	286	26,0
Skadeverk	215	19,6
Økonomi	74	6,7
Miljø	17	1,5
Arbeidsmiljø	2	0,2

å ha blitt straffet for det, fortalte flere at de også hadde utøvd andre typer legemskrenkelser og seksuallovbrudd (fysisk vold mot barn (10,8 %), seksuelt misbruk av barn (17,5 %), vold i nære relasjoner (38,3 %)).³³ Andre typer lovbrudd ble ikke undersøkt.

Spørsmålet om i hvilken grad overgripere begår gjentatte seksuallovbrudd, er blant annet blitt belyst i en norsk undersøkelse som har sett på et utvalg av personer dømt for seksuallovbrudd.³⁴ Ifølge denne undersøkelsen ble 8,4 % registrert med nye seksuallovbrudd innen fem år etter domfellelse. De voldtektsdømte hadde i størst grad erfaring med annen type kriminalitet enn seksuallovbrudd.³⁵ Det må understrekes at de store mørketallene forbundet med seksuallovbrudd gjør det vanskelig å tolke tilbakefallsundersøkelser basert på ny kontakt med politiet eller rettsvesenet.

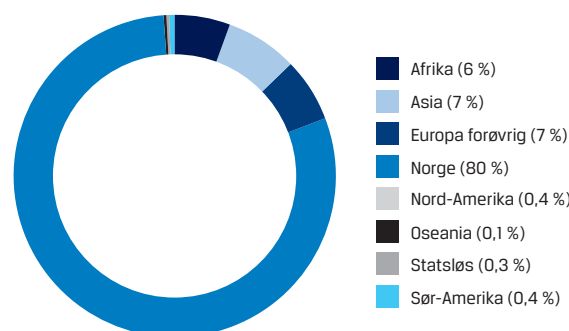
33 Lisak og Miller. 2002, s. 79.

34 Grünfeld, Noreik og Sivertsen. 1998. Hentet fra Friestad. 2005, s. 32.

35 Loc.cit.

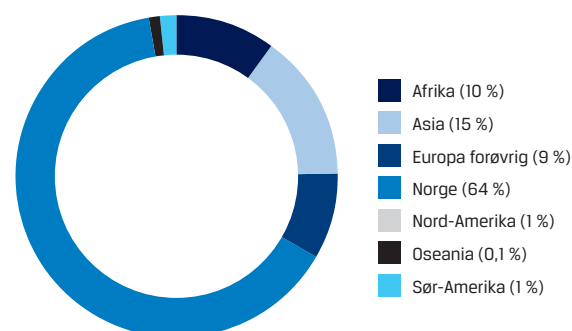
Gjerningspersonens statsborgerskap og fødeland

I figur 10 og 11 er informasjon om gjerningspersonenes statsborgerskap og fødeland kategorisert etter kontinent.³⁶ Figur 10 viser at 80 % av gjerningspersonene hadde norsk statsborgerskap på gjerningstidspunktet, mens figur 11 viser at 64 % av gjerningspersonene er født i Norge.

Figur 10: Gjerningspersoner fordelt på statsborgerskap.

Kilde: STRASAK

Figur 11: Gjerningspersoner fordelt på fødeland.³⁷ Kilde: STRASAK

36 Tyrkia er i oversikten kategorisert som Asia. Mellom-Amerika er kategorisert som Nord-Amerika.

37 24 av gjerningspersonene var ikke registrert med fødeland i STRASAK. Disse er oppført med samme fødeland som statsborgerskapet sitt.

«Overgrepserfaringer kan medføre depresjoner, selvmordstanker, tap av tillit til andre mennesker og sosial tilbaketrekning. Det er videre registrert en økt risiko for å utvikle rusproblemer og for å bli utsatt for nye overgrep.»

Kilde: Regjeringens handlingsplan mot voldtekt 2012–2014, s. 10

Straffesakstallene som viser antall gjerningspersoner med fødeland utenfor Norge, er ikke knyttet til foreldrenes bakgrunn, og kan derfor inkludere etnisk norske personer og andre personer som har en sterkere kulturell tilknytning til Norge enn det fødelandet kan indikere. Tilsvarende kan straffesakstallene som viser gjerningspersoner med norsk statsborgerskap, inkludere personer som ikke er født i Norge, eller som har en sterk kulturell tilknytning til et annet land.

I figur 11 ser vi at andelen gjerningspersoner født utenfor Europa utgjør om lag 25 %, noe som kan indikere en overrepresentasjon i forhold til befolkningssammensetningen. For å konkludere om overrepresentasjon er det vanlig å korrigere for faktorer som man vet henger sammen med utøvelse av kriminalitet, så som alder, kjønn, bosettingsmønster og inkludering i arbeidslivet. SSB har undersøkt betydningen av enkelte slike variabler opp mot registrert kriminalitet generelt.³⁸ De fant at en betydelig del av innvandreres overrepresentasjon i kriminalitetsstatistikken forsvant da de korrigererte for andre faktorer, særlig kjønn, alder og sysselsetting. Denne typen undersøkelser er ikke gjort for gjerningspersoner i voldtektssaker spesifikt.

4.5 Registrerte fornærmede i 2015

I de 1367 anmeldte voldtektssakene i 2015 er det registrert 1309 unike fornærmede i STRASAK.³⁹ 41 av dem er registrert som fornærmet i mer enn én voldtektsanmeldelse. I det følgende gjennomgås variablene kjønn, alder, relasjon til gjerningsperson og statsborgerskap/fødeland.

Kjønn

I følge straffesakstallene er kvinner langt mer utsatt for voldtekt enn menn.⁴⁰ I 2015 utgjorde menn 7 % av de fornærmede, den høyeste andelen menn i perioden 2011–2015. 29 flere menn anmeldte voldtekt i 2015 sammenlignet med i 2014. Det er mulig at seksuelle overgrep mot menn er tabubelagt i en slik grad at mørketallene for dem er større enn for kvinner.⁴¹

Alder

Figur 13 viser aldersfordelingen av de 1309 fornærmede. Figuren viser en mindre aldersspredning enn blant gjerningspersonene. Det er klart flere fornærmede mellom 13 og 25 år. Gjennomsnittsalderen er 23,7 år. I figur 14 ser vi at det er en jevn aldersfordeling i de fleste kategoriene, med unntak av de festrelaterte voldtektene, hvor det er en klar overvekt av fornærmede mellom 16 og 20 år.

Figur 12: Fornærmede fordelt på kjønn

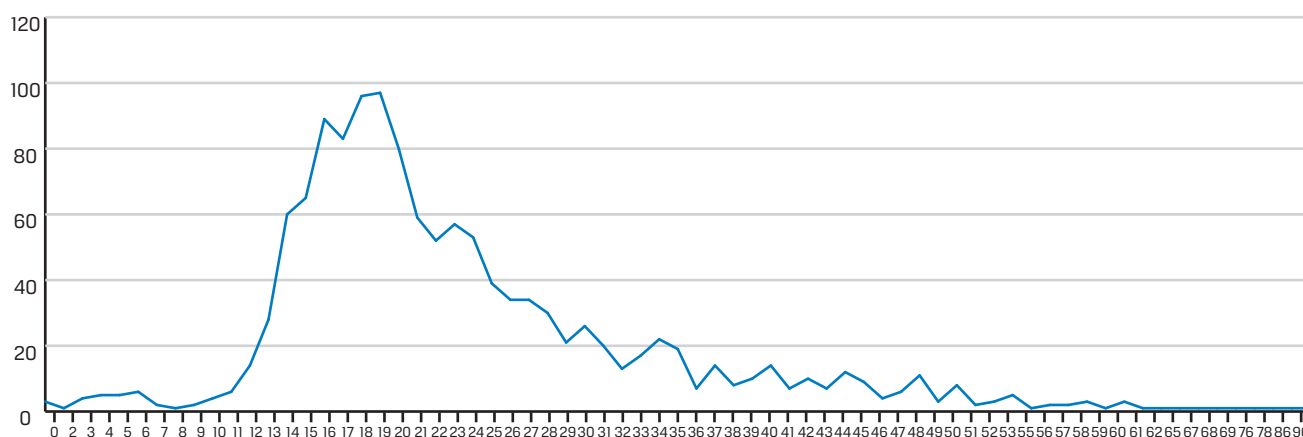
År/kjønn	2011		2012		2013		2014		2015	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Kvinne	1158	94,8	1147	95,0	1126	94,2	1133	95,1	1222	93,0
Mann	63	5,2	61	5,0	69	5,8	58	4,9	87	7,0

38 Skarðhamar, Thorsen og Henriksen. 2011.

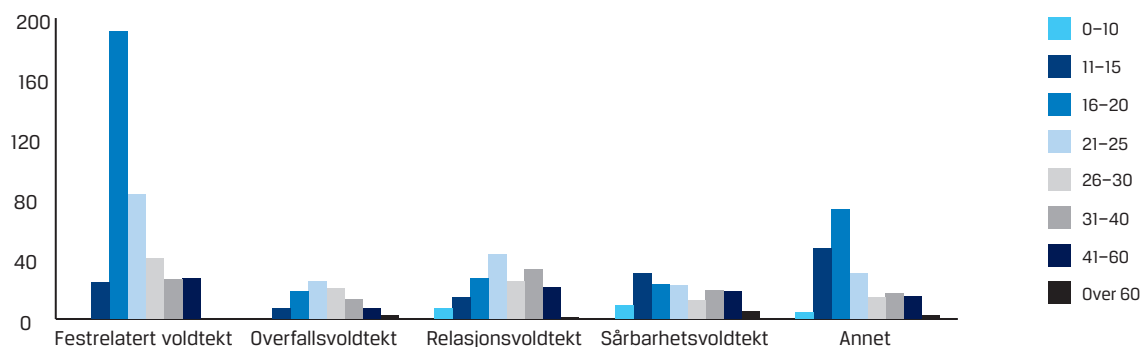
39 Antall fornærmede er færre enn antall saker, siden det i flere saker ikke er oppført noen fornærmet. En grunn til dette er at det i saker hvor voldtekten ble begått over internett, ble avdekket flere fornærmede uten at disse er identifisert.

40 Thoresen og Hjemdal. 2014, s. 15; Myhre, Thoresen og Hjemdal. 2015, s. 17.

41 Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2013, s. 80.

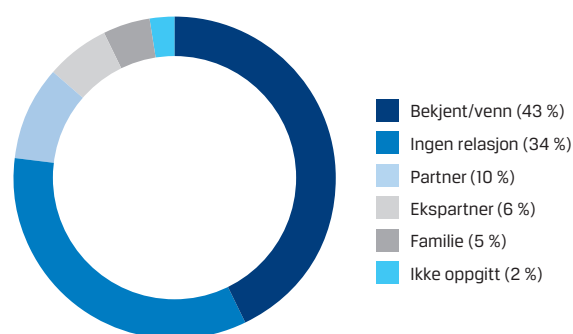
Figur 13: Fornærmede i voldtektssaker i STRASAK i 2015 fordelt på alder (N=1309)

Figur 14: Fornærmede i voldtektssaker rapportert til Kripos fordelt på kategori og alder (N=994). Kilde: Kripos

Fornærmedes relasjon til gjerningspersonen

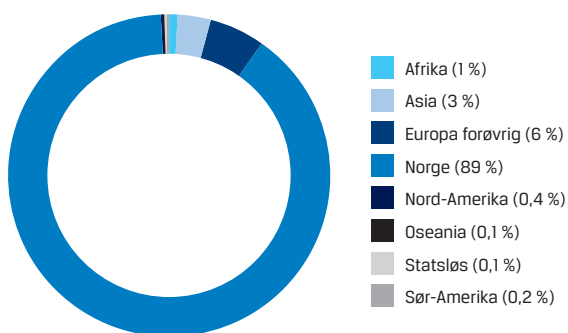
Hva slags relasjon det er mellom den fornærmede og gjerningspersonen, varierer. Figur 15 bygger på fornærmedes beskrivelse av relasjonen til gjerningspersonen i anmeldelser gjennomgått av Kripos. I 64 % av anmeldelsene forteller de fornærmede at de har en relasjon til gjerningspersonen, mens i 34 % av tilfellene er det ingen relasjon. Dette trenger ikke bety at gjerningspersonen er helt ukjent for fornærmede. For eksempel kan den fornærmede ha blitt kjent med gjerningspersonen på internett eller kjenne vedkommende meget perifert.

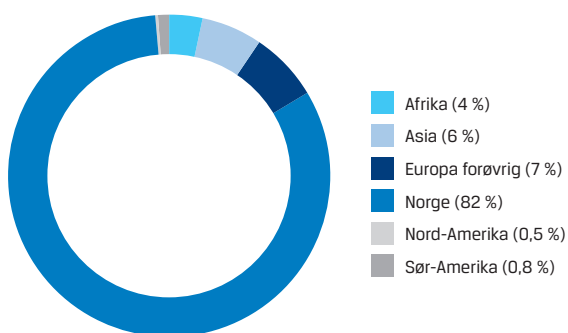
Figur 15: Fornærmedes relasjon til gjerningspersonen i anmeldelser gjennomgått av Kripos (N=1081). Kilde: Kripos

«Risikoen for at et seksuelt overgrep mot en person med utviklingshemning skal føre til anmeldelse og straffeforfølgelse kan – med rette – vurderes som relativt liten. Videre kan en potensiell overgriper vurdere at det gjør liten skade å forгриpe seg mot en utviklingshemmet person, ut fra en forestilling om at vedkommende ikke skjønner hva som skjer og sikkert ikke vil oppleve noen alvorlige konsekvenser av det.»

Sitat fra Eggen, Fjeld, Malmo, Zachariassen. 2014, s. 18

Figur 16: Fornærmedes statsborgerskap (N=1309)

Figur 17: Fornærmedes fødeland (N=1309)

Den høye andelen saker der det er en relasjon mellom fornærmede og gjerningsperson, samsvarer med funnene i rapporten *Vold og voldtekt i Norge*, som Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress ga ut i 2014. Samtidig ser vi at andelen fornærmede uten noen relasjon til gjerningspersonen er betydelig høyere i våre straffesakstall (34 %) enn i denne undersøkelsen (14 %). Dette kan indikere at terskelen for å anmelde er høyere blant fornærmede som voldtas av noen de kjenner, enn blant fornærmede som ikke har noen relasjon til gjerningspersonen.

Også i andre saker enn overfallsvoldtekter ser vi at mange fornærmede ikke hadde noen relasjon til

gjerningspersonen før voldtekten. I kategoriene festrelaterte voldtekter og sårbarhetsvoldtekter oppgir noe over én av tre fornærmede at de ikke hadde noen relasjon til gjerningspersonen.

Fornærmedes statsborgerskap og fødeland

Figur 16 og 17 viser fornærmedes statsborgerskap og fødeland, kategorisert etter kontinent.⁴² Figurene viser at 89 % av de fornærmede hadde norsk statsborgerskap på gjerningstidspunktet, mens 82 % av dem var født i Norge. Som nevnt ovenfor kan årsaker til at en voldtaktsutsatt velger ikke å anmelde voldtekten til politiet, være følelse av egen skyld, skam, redsel for overgriperen eller manglende tillit til politiet. For fornærmede med lav tilknytning til Norge og stor tilhørighet til andre kulturer kan det i tillegg være andre faktorer som utgjør særlige hindre for å anmelde voldtekt til politiet.⁴³

Straffesakstallene som viser antall fornærmede med fødeland utenfor Norge, kan inkludere etnisk norske personer og andre personer som har en sterkere kulturell tilknytning til Norge enn det fødelandet indikerer. Tilsvarende kan straffesakstallene som viser fornærmede med norsk statsborgerskap, inkludere personer som ikke er født i Norge, eller personer som har en sterk kulturell tilknytning til et annet land.

Fordeling av voldtektsanmeldelser på politidistrikter

I forhold til i 2014 viser figur 18 at politidistriktene Oslo, Rogaland og Romerike skiller seg ut når det gjelder økning i antall voldtektsanmeldelser. Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Agder er de distriktene som har den største nedgangen i antall voldtektsanmeldelser. I forhold til i 2014 er det en nedgang i antall anmeldelser som er registrert med gjerningssted utenfor Norge.

42 Tyrkia er kategorisert som Asia. Mellom-Amerika er kategorisert som Nord-Amerika.

43 Skogøy. 2008; Trane. 2013; og Berggrav. 2013.

Figur 18: Antall voldtektssaker fordelt på politidistrikt (N=1367). Kilde: STRASAK

Distrikt	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Endring
Agder politidistrikt	53	63	60	67	72	61	-11
Asker og Bærum politidistrikt	17	17	26	21	21	23	2
Follo politidistrikt	27	29	32	29	39	36	-3
Gudbrandsdal politidistrikt	12	18	16	9	9	14	5
Haugaland og Sunnhordland pd	28	34	26	41	38	34	-4
Hedmark politidistrikt	41	33	46	35	39	44	5
Helgeland politidistrikt	17	14	16	13	14	18	4
Hordaland politidistrikt	116	122	98	109	118	137	19
Midtre Hålogaland politidistrikt	24	33	22	36	29	31	2
Nordmøre og Romsdal politidistrikt	15	29	26	18	22	31	9
Nordre Buskerud politidistrikt	15	10	17	16	14	29	15
Nord-Trøndelag politidistrikt	25	28	26	22	34	25	-9
Oslo politidistrikt	190	261	251	218	198	235	37
Rogaland politidistrikt	61	74	70	94	67	92	25
Romerike politidistrikt	34	44	44	47	45	88	43
Salten politidistrikt	17	25	32	28	26	32	6
Sogn og Fjordane politidistrikt	15	16	11	9	18	15	-3
Sunnmøre politidistrikt	17	22	24	26	29	32	3
Syssemmannen på Svalbard	0	1	0	1	0	1	1
Søndre Buskerud politidistrikt	34	29	45	45	42	60	18
Sør-Trøndelag politidistrikt	75	83	68	83	81	60	-21
Telemark politidistrikt	36	36	42	45	40	42	2
Troms politidistrikt	37	34	34	28	30	31	1
Vestfinnmark politidistrikt	16	19	16	12	25	21	-4
Vestfold politidistrikt	41	58	64	58	47	56	9
Vestoppland politidistrikt	13	13	11	25	21	17	-4
Østfinnmark politidistrikt	18	8	11	13	10	18	8
Østfold politidistrikt	42	43	49	56	54	59	5
Utlandet	33	25	43	42	41	25	-16
Sum	1069	1221	1226	1246	1223	1367	144

5 OPPSUMMERING

Antall voldtektsanmeldelser økte med 12 % fra 2014 til 2015. Årsaken til økningen er ukjent, men som nevnt innledningsvis er det å håpe at den skyldes at en større andel av de voldtektsutsatte anmelder forholdet, snarere enn at det faktiske antallet voldtekter har økt.

Når det gjelder anmeldelser fordelt på voldtektskategorier, viser denne rapporten at økningen i antall ser ut til å være størst for voldtekter i kategorien *annet*. I tillegg ser vi en økning i antall sårbarhetsvoldtekter og relasjonsvoldtekter. Andelen sårbarhetsvoldtekter ser ut til å være noe stigende, mens andelen relasjonsvoldtekter er noe mer stabil. Til tross for en økning i det totale antallet voldtektsanmeldelser på 12 % var antallet overfallsvoldtekter i 2015 tilnærmet det samme som i 2014, så andelen overfallsvoldtekter har en nedadgående tendens. Andelen festrelaterte voldtekter er tilbake på rundt 40 %.

I perioden 2011–2015 har Kripos gjennomgått og plassert voldtekter i kategorier som for første gang ble brukt av Oslo politidistrikt i 2010. Dette er høyst sannsynlig den siste rapporten som gis ut, hvor disse fem kategoriene er brukt. En årsak til dette er at vi lever i et samfunn i endring, der mennesker i økende grad møtes via internett og sosiale medier. Vi har dessverre ingen klare tall på hvor mange voldtekter som finner sted enten under første møte etter kontakt på internett eller direkte over internett, men dette er tilfelle i flere anmeldelser. Begge disse hendelsesmønstrene krever oppmerksomhet og nødvendige forebyggende tiltak.

En annen type hendelser som ikke lett lar seg plassere i de etablerte kategoriene, er voldtekt av barn under 14 år. Den 1. oktober trådte den nye straffeloven i kraft. Straffelovens nye bestemmelser om voldtekt omfatter handlinger som før ble betegnet som seksuell omgang med barn, og som ble rammet av § 195 i straffeloven 1902. Lovendringen understreker det faktum at seksuell omgang med barn er straffverdig i seg selv, uavhengig av overgriperens adferd. Barn som utsettes for

seksuelle overgrep, forstår ofte ikke hva som skjer, og gjør gjerne som den voksne sier, uansett. Konsekvensene for barnet kan imidlertid være meget store. Kripos bistår politidistriktene i en rekke slike saker, særlig med avhør av de minste barna som har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Kripos bistår også ved avhør av fornærmede med utviklingshemninger.

Samlet sett forteller voldtektsanmeldelser oss at det å bli utsatt for voldtekt setter spor, og at det ikke finnes noen formel for sammenhengen mellom voldtektskategori og hvor alvorlige ettervirkningene er. Kategorien sier ingenting om konsekvensene for den enkelte, den sier bare noe om omstendighetene rundt overgrepet.

REFERANSER

- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2013. *Barndommen kommer ikke i reprise. Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017)*
- Berggrav. 2015. *Hvis du ikke spør, klarer jeg ikke å fortelle. Utfordringer ved avdekking av seksuelle overgrep i minoritetsfamilier*. Redd Barna
- Eggen, Fjeld, Malmo og Zachariassen. 2014. *Utviklingshemning og seksuelle overgrep*. Utgitt med støtte fra Helsedirektoratet
- Europol. European Cybercrime Centre. 2015. *Virtual Global Taskforce Child Sexual Exploitation Environmental Scan 2015*
- Friestad. 2005. *Tilbudet til volds- og sedelighetsdømte. En gjennomgang av fem tiltak*
- Justis- og beredskapsdepartementet. *Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)*
- Justis- og beredskapsdepartementet. 2012. *Handlingsplan mot voldtekt 2012–2014*
- Justis- og beredskapsdepartementet. *Til deg som er utsatt for voldtekt eller seksuelt overgrep. G-0435 B*
- Kripos. 2012. *Voldtektssituasjonen 2011*
- Kripos. 2015. *Voldtektssituasjonen 2014*
- Kruse, Strandmoen og Skjørten. 2013. *Menn som har begått voldtekt – en kunnskapsstatus*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport 1/2013
- Lisak og Miller. 2002. Repeat Rape and Multiple Offending Among Undetected Rapists. *Violence and Victims*, Vol. 17(1), s. 73–84
- Myhre, Thoresen og Hjemdal. 2014. *Vold og voldtekt i oppveksten*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisert stress. Rapport 1/2015
- Skarðhamar, Thorsen og Henriksen. 2011. *Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning: korrigert versjon 12.09. 11*
- Skogøy. 2008. *Arbeid med voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisert stress
- Sætre og Grytdal. 2011. *Voldtekt i den globale byen – Endringer i anmeldte voldtekter og seksualkultur*. Oslo politidistrikt
- Thoresen og Hjemdal. 2014. *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisert stress. Rapport 1/2014
- Trane. 2013. Det er så godt å snakke med deg, men hva kan du gjøre for meg? *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, Vol. 10. Nr. 1. Universitetsforlaget
- Dom:**
Hedmarken tingrett: Saksnr. 11-060329MED-HEDM

POLITIET
KRIPOS

KRIPOS

Telefon 23 20 80 00, desken 23 20 88 88
Brynsalleen 6
Postboks 8163 Dep, 0034 Oslo
Internett: www.politi.no/kripos